

NYERE TID

Bodil Wamberg: *Christian IV – en mand under indflydelse*. (G.E.C. Gad, 1993). 328 s.

Bodil Wamberg har specialiseret sig i psykologiske portrætter af mennesker på grundlag af, hvad de har skrevet. Denne virksomhed har bl.a. resulteret i biografiske bøger om Agnes Henningsen, Johanne Luise Heiberg og Leonora Christina. Nu er turen altså kommet til Christian 4.

Ved flittig læsning af kongens mange skriftlige efterladenskaber, herunder de omkring 3.000 egenhændige breve, søger hun at tegne et psykologisk omrids af denne vor hele kongerækkes mest levende døde, som Palle Lauring træffende har formuleret det. »Hun når frem til et overraskende genkendeligt menneske – en repræsentant for en mandstype, der har været dominerende i den vestlige kulturhistorie i århundreder – den autoritære«, siges det i forlagsteksten på omslagets bagside. Denne erkendelse virker efter gennemlæsning af bogen imidlertid ikke synderlig overraskende. Det er nemlig selve hendes tese og fortolkningsmæssige udgangspunkt, at Christian 4.s personlighedstype var autoritær, og alle hendes tolkninger af kongens breve er derfor bestemt deraf. Man kan vanskeligt indse, hvordan hun med den anvendte fremgangsmåde skulle være kommet til et andet resultat.

Bogen er velskrevet, og fremstillingen rummer mange eksempler på evne til indlevelse og medleven. Den rummer imidlertid også en hel del overfortolkninger, ikke mindst af kongens portrætter. Indfølgelsevnen kan da i ubehagelig grad tangere ilde begrundet føleri.

Egentlig ny indsigt i kongens personlighed giver bogen ikke; men underholdende er den da. Om der også er tale om

god underholdning, er derimod et åbent spørgsmål. Efter min mening rummer bogen så meget hel- og halvprivat føleri og nøglehulskiggeri, at man efter læsning sidder tilbage med en lidt flov smag. Har den gamle konge virkelig fortjent denne formålsløse tur gennem den moderne psykoanalytiske vridemaskine?

Knud J.V. Jespersen

Jens Holmgaard (udg.): *Kancelliets Brevbøger vedrørende Danmarks indre forhold 1648*. (Rigsarkivet/G.E.C. Gad, 1991). 312 s.

Udgivelsen af *Kancelliets Brevbøger* skrider nu atter planmæssigt frem takket være forhenværende landsarkivar Jens Holmgaard. I 1987 udsendte han bindet for 1646, i 1989 kom bindet dækkende 1647, og i 1991 kunne vi glæde os over det bind, som dækker ekspeditionerne for det begivenhedsrige år 1648. Tilsyneladende går det med et urværks præcision, og holdes dette tempo, kan vi i løbet af en snes år endelig se udgaven ført frem til 1660, således som det hele tiden har været målet. Om det går så vel, kan ingen naturligvis vide; men foreløbig har vi lov til at glæde os over, at det store udgivelsesprojekt nu atter udvikler sig på forbilledlig vis.

Nærværende bind følger samme udgivelsesprincipper som de to foregående (jf. *Historie*, 18, 1989-91, s. 484-486). Det særlige ved dette bind er, at det dækker det år, da Christian 4. døde og afløstes af sønnen Frederik 3. Disse begivenheder har sat deres umiskendelige præg på kancelliets ekspeditioner, hvoraf hovedparten faktisk er affødt deraf, f.eks. i form af nye forleningsbreve, fornyelse af købstadsprivilegier osv. Man bemærker også, at den altid om-

hyggelige Christian 4. så sent som den 29. januar sørgede for, at den tidligere elskerinde Karen Andersdatter blev betænkt med en livsvarig pension på 600 rd. årligt, som skulle udbetales med 150 rd. hvert kvartal – han var omhyggelig til det sidste, den gamle. Af speciel fynsk interesse er kongens privilegium for de fynske jernparticipanter med Anders Bille i spidsen til oprettelse af et våbenmanufaktur, hvilket skabte grundlag for den kortlivede våbenfabrik i

Brobyværk, som for øjeblikket er genstand for museumsfolkernes interesse. Endelig kan vi i ekspeditionerne følge den nye konges systematiske anstrengelser for at likvidere den store statsgæld fra Torstenssonfejdens tid ved bortsalg af krongods.

Nu glæder vi os til i de kommende bind at følge, hvorledes Frederik 3.s magtkonsolidering fandt udtryk i bureaukratiets dispositioner.

Knud J.V. Jespersen

DET 19. ÅRHUNDREDE

Finn Stendal Pedersen (udg.): *Landmandsliv 1815 til 1855. J.A. Hofman (Bang)s erindringer og breve.* (Odense Universitetsforlag, 1993). 221 s., 198 kr.

I perioden fra påbegyndelsen af landboreformerne omkring 1770 og frem igennem det 19. århundrede undergik det danske godssystem fundamentale ændringer. Fra at være center i lokalsamfundene overgik godserne til at være virksomheder, der kun skulle tilgodese de enkelte godsejerfamiliers interesser. Godserne blev til landbrug på linie med mange andre bortset fra, at de var væsentligt større end bøndergårdene og tjente som arbejdsplads for mange mennesker. Og for yderligere at komplicere billedet bevarede en del godser fæstegodset et stykke op i det 19. århundrede – nogle blev endog fortsat drevet med hoveri.

Hvis man spørger, hvorledes dagligdagen formede sig på disse storlandbrug, eller hvorledes de fungerede som arbejdsplads, står vi i dag næsten på bar bund.

Det er derfor svært at forestille sig et mere relevant initiativ end det, Finn

Stendal Pedersen og Odense Universitetsforlag har taget ved at udgive erindringer og breve fra 1815 til 1855 af godsejersønnen Jacob Aall Hofman (Bang) (1810-87). Han var tredjeældste søn i en borgerlig familie, der i 1801 havde overtaget stamhuset Hofmangave ved Odense Fjord. J.A. Hofman (Bang) opnåede aldrig selv at blive godsejer, men kom som ung i forvalterlære og ernærede sig senere som forpagter af forskellige hovedgårde. Derved stod han i sjælden grad i centrum for ændringerne inden for landbruget i det 19. århundrede. Hans far blev forbigående sindssyg i forbindelse med de usikre tider ved »Pengeforvirringen« lige før 1813, og sønnen arbejdede med praktiske problemer inden for landbruget hele livet, sat i relief af erfaringer som forvalterelev på godser i Mecklenburg og Sachsen og ved studier på landbrugsakademiet i Eldena i Pommern.

J.A. Hofman (Bang)'s beskrivelser af familielivet på godserne leder uvilkaarligt tankerne hen på det indtryk af europæisk godsejerliv, man får ved læsning af den samtidige skønlitteratur. Man kommer uvægerligt til at tænke på værker som Tolstojs »Barndom, opvækst,